

szersmind a mai közönséget ahhoz is, hogy közvetlenül tanulmányozhassa az irodalmiságon inneni, irodalom alatti irodalmiságot: a leírásból olykor megszülető írás geneziséget, az írásmű elemi formáit, a dialógusszerkesztés, a történetalkítás népi kezdeteit.

Pontos, rejtett árnyalatokban is bevilágító röntgenfelvétel ez a dokumentum a „rég, jó, békebeli, patriarkális világ”-ról, s hogy azaz sikerült, abban a szerzővel a sajtó alá rendező Vörös Károly nemcsak mint szerkesztő osztozik: gondolatgazdag és gondolatébresztő bevezető tanulmánya sok tekintetben előmozdítja a tovatúnt magyar valóság összefüggéseinek megértését.

Fenyő István

Gál István: Bartóktól Radnótiig. Bp. 1973. Magvető K. (Elvek és utak) 335 l.

„Egy emlékirat töredékei” alcímet adnám Gál István könyvének. A szerző, aki megbízható, gondos filosz, szerkesztőként, kultúrpolitikusként, irodalmi diplomataként szerzett tapasztalatairól, benyomásairól és értesüléseiről tájékoztat. Gál István szeljegyzeteket, adalékokat ír, emlékszilánkokat jegyez fel, tervekről és találkozásokról beszél szerényen, de öntudatosan, saját súlyának megfelelően — hiszen többek közt az *Apollo* szerkesztője volt és a magyar—angol kulturális kapcsolatok egyik szervezője. A *Bartóktól Radnótiig* című kötet túlbecsülhetetlen adatgazdagsága miatt ritka érdekes olvasmány. Az 'aprótények' és az anekdoták új méltóságot kapnak könyvében. Főként a harmincas évek elejétől a felszabadulásig terjedő másfél évtizedről tudunk meg belőle titkokat, de a következő negyedszázad irodalom- és kultúrpolitikájának is nem egy fontos eseményéről értesít.

Gál István nem esztétikai elemzéseket közöl, nem is ajánl figyelmünkbe ismeretlen-elfelejtett írókat, mégis hozzásegít ahhoz, hogy egy kor arculatát jobban megértsük, és hogy művek létrejöttének körülményei világosabbá váljanak. Figyelmeztetési lényegiek: Németh László és Halász Gábor kölcsönhatásának vizsgálata az eddigieknél több figyelmet érdemelne, mint ahogy Szabó Ervin és Babits viszonyát is tüzetesen kellene tanulmányozni. Babits 1919-es magatartását az irodalomtörténet több ízben elmarasztalta. Miután Gál könyvéből kiderült, hogy Buday Dezső Babits nagybátyja volt, a költő magatartása sokkal inkább heroikusnak, mintsem megalkuvónak tűnik, kiváltképpen annak tudatában, hogy visszautasította a belépést a Szabó Dezső elnöksége alatt megalakult Magyar Írók Nemzeti Szövetségébe.

Ami Szabó Dezső és Babits kapcsolatát illeti, Gál István joggal emeli ki mindkettőjük

közös, tanári műveltségét, és helytállóan marasztalja el egyértelműen a *Filozopter az irodalomban* című röpiratot. Itt jegyzem meg, hogy Gál István egyik legutóbbi — kötetbe még nem foglalt — tanulmányában a *Sein und Zeit* és a *Haláljai* 'kapcsolatára', mint egy nemzedék két tagjának 'önéletrajzi' alkotására hívja fel a figyelmet. Ha ezt a dokumentumokkal alátámasztott, megalapozottnak látszó feltevést a későbbi kutatások igazolnák, úgy ez mind a Heidegger-, mind a Babits-kép módosulásához vezetne.

Az esetek többségében egyébként nehéz felmérni Gál István csaknem mindig érdekes értesüléseinek irodalomtörténeti jelentőségét. Fülep Lajosról, Erdei Ferencről, Veres Péterről készülő leendő tanulmányok döntik majd el, hogy Gál István adalékai mennyire járulnak hozzá egy-egy életmű teljesebb megértéséhez. A sajtótörténet viszont feltétlenül sokat meríthet az *Apollóra* vonatkozó adatokból, és történettudományunk is kaphat egy-egy ösztönzést, ha a Kállay-kormány politikáját feldolgozza. Az akkori idők idegen nyelvű magyar folyóiratainak tanulmányozása a *Bartóktól Radnótiig* című kötet tanulmányai nyomán szükségesnek látszik.

Ha Gál István esztétikai tanulmányt, kritikai elemzést nem is foglalt könyvébe, esztétikai értékrendje mégis egyértelműen kiderül. Bartók jegyében indult el Gál pályáján, és a bartóki örökséghez mindmáig hű maradt. Méltán büszke arra, hogy Bartók az *Apollo* munkatársa volt, és jogos elégtelével beszél arról, hogy a folyóirat a közép-európai népek barátságát és együttműködését kívánta elősegíteni. Érdekes, amit Gál Bartók és Babits kapcsolatáról ír, noha — feltehetően a szerző szándékával sem egyezően — a világhírű zeneszerző és a csak helyi nagyság költő kettős portréja rajzolódik ki belőle. Holott mint a kötet többi írásából kiderül, Bartók mellett éppen Babits volt Gál legfontosabb mestere. De a két tanító mellé egy harmadik is kínálkozik — és ez József Attila. Egykori *Apollo*-beli munkatársáról, Bóka Lászlóról is az Gál legfontosabb mondanivalója, hogy „fáradhatatlan apostola” volt a költőnek. Ferenczi László

Taxner-Tóth Ernő: Tamási Áron. Bp. 1973. Gondolat K. 165 l.

Féja Géza és Izsáki József után Taxner-Tóth Ernő immár a harmadik, aki Tamási Áron életművének bemutatására, a pályakép megrajzolására vállalkozik. Ami monográfiájában leginkább újszerű az egyben annak legfőbb erénye is: az életút és az irodalmi munkásság összefüggéseinek feltárásán túlmenően őszinte törekvés a társadalmi-körtörténeti háttér átfogóbb elemzésére.